

КОНСТАНТИН
ИВАНОВ

НАРСИИ

НАШРИЕТИ «АДИБ»

КОНСТАНТИН
ИВАНОВ

НАРС ПИ

(Достон)

Земляку Великому пошта-
тов. Исаеву В.Ф. — с уважением
от переводчика Аслана Аухана

21.11.92.

ул. Попова, 3
к.в 5.)

Душанбе
«Адиб»
1991

(734024)

ББК 84 Чув и 15

Мутарчим Аслам Адҳам
Муҳаррир Садрӣ Умар

Иванов Константин.

Нарспи: Достон. (Тарҷ. аз русӣ). —
Душанбе: «Адиб», 1991. — 96 саҳ.

ISBN 5-8362-0524-8

Достони «Нарспи» аз назми даҳони мардумӣ сарчашма гирифтааст. Шоирӣ шаҳир, маърифатпарвар ва демократ Константин Иванов дар ин асари машҳури худ мубориза бар рағ-
мӣ зулму истибдоди боён, торикию ҷаҳолати тоинкилобии де-
хоти чувашро ба қалам додааст.

ББК 84 Чув

Н $\frac{4702710102-192}{М 503 (12)-91}$ 91

ISBN 5-8362-0524-8

© Нашриёти «Адиб» 1991

ДАР СИЛБИ

Моҳи март омад ба поён,
Офтобак гарму форама...
Обхезӣ кард туғён,
Дар Чуваш омад нав олам.

Аввало талҳо сияҳ шуд,
Баъд барф аз дашт кӯчид;
Водӣ андар сабза

таҳ шуд,
Дар шуои шамс рақсид.

Рӯи чодарбарфи қангал,
К-он ба зулмат буд пинҳон,
Сардиафшон бар қару тал
Меравад сарсон зимистон.

Бишнави аз союҷар
Ғулғули оби равонро —

Ё зимистон даст бар сар
Меравад бо доду ғавғо.

Чӯ ба чӯ ашки зимистон
Рафта мерезад ба дарё...
Офтобак шиста шодон,
Баччаҳои деҳ ба ҳар чо.

Навбахор аз нав заминро
Бо навозиш гармрӯ кард,
Боз хандон аст дунё,
Ҳар кучо бедорӣ овард.

Беша қони тозае ёфт,
Навдахояш сабзу хушбӯ,
Киштзори дилкушо тофт,
Ғарқи ҳусни поку дилчӯ.

Манзари хушбӯи гулзор
Мекунад масти баҳорон,
Аз наво, аз шавқи бедор
Мешавӣ масти ҳазорон.

Аз самои шодмонӣ
Сӯфтитурғай дар садоҳо,
Моҳи саври комронӣ
Бишнав аз ҷӯпон навоҳо.

Нимарӯзӣ чун туман хест,
Раммаро ронд ӯ ба ҷангал.
Хӯрдани меҳост, нон нест,
Чашм сӯи деҳа маътал.

Як назар афтад ба Силби:
Ҳавлие дар пушти ҳавли,

Аз худо ҳам гарчи талбӣ,
Чун Турикас¹ не, ба қавле,

Чиф кашида гирди айвон,
Аз алаф чандин ғарамҳо.
Аз баҳорон то баҳорон
Дар бараш хобаст ҳоло.

Кулбаҳои тахтабандӣ
Пуштихам истода як саф.
Боғҳои дилписанде,—
Як назар кун! — шав мушарраф.

Ваҳ чи девораш баланд аст —
Нест он яксола девор!
Зардрангу нақшбанд аст,
Ҳар дари ҳавлии сафобор.

Гӯияш шаҳрест зебо,
Силвиро бинӣ зи як сӯ,
Ҳавлии бисъёр он чо.
К - он файзи бор мамлӯ

* * *

Аз паси деҳа тунукоб
Меравад дарёча ором.
Офтоб аз бед раҳъеб,
Баргҳоро карда хушком.

Осмонро кард шоик,
Меравад ин оби испед,

¹.Турикас — гузари боло ё қисми болоии деҳа

Обро гардида ошик,
Чашм андозад сияҳбед.

Зери бутта, пеши даръё
Шиста оромак яке пир,
То фиребад моҳиёнро
Дода кирми иштиҳогир,

Як дам оромӣ кучое —
Бачаҳою оббози:
Дар чаҳони бениҳое
Ку аз инҳоям халосӣ...

Ҳо, дар он як ҷои наздик
Ким-кӣ рӯи пул ҳаросон;
Андаке истодаву лек
Ғайб зад дар ҷангалистон.

* * *

Зиндагӣ дар Сильби якранг,
Дар баҳор одам сарозод:
Рӯзи мо бо нав-нав оҳанг
Меравад гӯё ки бар бод.

Ханда, шӯҳӣ, шӯри мурғон
Пай ба пай бошад фалакрас;
Ин шиносо савту илҳон
Паҳн гардад,
роҳати кас.

Кӯчаҳо пур аз дехотӣ,
Рафтушон пуркаруфар.
Бингарӣ ҳар вақту гоҳе
Баччаҳо чун сели кафтар.

Нозанинон бо назокат
Чун қувон, гӯё, шиновар,
Ғунҷу нози бомалоҳат
Даъватандози диловар.

Чанг хезон то фалакҳо,
Наврасон рақсон таги дар,
«Зиндагӣ, оваҳ, чи зебо!»
Халқи Сильби гӯяд аксар.

Зӯртар аз одамии нест,
Дар тамоми рӯи дунё:
Асрҳо вай ҳукмронест
Бар замину оби дарё.

Лек сабре: баъзе касро
Зиндагӣ худ мекунад ланг!
Дода майро, дода тилло,
Мекунад ҳанги бадоханг.

Дар Калими Аъзам¹ мо
Кас магар хуррам набошад?
Бӯза дар таҳхона оё
Баҳри ёрон кам набошад?

Майхӯрӣ, овозхонӣ,
Рақсу бозӣ нав ба мо не...
З-ин ҳама беҳтар чи донӣ
Ҳафтаи чашни калоне?

Ҳар қадар хуфтан,
ки наздик,
Майзада лак дар лак ин чо.

¹ *Калими Аъзам* — иди бахор

Эй чуваш, мехез дар по,
Охир асти, чӯра, дехкон!
Киштаҳо хушкида ҳар чо,
Киштукоратро бичунбон.

Додарон, хезед чолок,
Бас дигар сайру тамошо:
Мекунем асбобро пок —
Позаву сихмолаҳоро!

Танбалии ҳафтаи ид
Тоза шӯетон ба сардоб,
Хуш тановулҳо намоед
Баҳри кишти ғаллаи боб.

Киштзорон интизор аст:
Дар ҳавои хуш шитобем!..
Толеи мо покдор аст,
Ҳосилоти пур биёбем!

Чун Наруспӣ як назар кард,
Ҳар ҷавон дил медиҳад бой.
В-аз нигоҳи хандапарвард
Гум кунад худ, ҳол бечой.

Чону дилро кӣ набозад
Бар чунин зебои дилҷӯй?
Кӣ фидо ҷонро насозад
Ҷар чунин раънои гулбӯй?

* * *

Офтоб аз пушти кӯҳ хест,
Бед ҳоло айни хоб аст.
Нарспӣ ҳай тозарӯҳ хест.
Шалғамӣ¹ дар гарданаш баст.

Шоҳии алвон ба зону
Монда рӯмолак ҳамебофт,
Пас хиромон ҳамчу як қу,
Аз сурудан нашъа меёфт.

Аз даҳони булбул оё
Мебарояд савти дилҷӯ,
Гӯиё дар рег ҳоло
Мечакад об аз лаби ӯ.

Ханда пардозад Наруспӣ
Хорхонон мекунанд авҷ,
Шаб агар боре нахуспӣ,
Бинӣ,

анчуман мезанад мавҷ.

¹. Шалғамӣ — зевари занонаи сарисинагӣ аз тангаи нуқра

Кӣ бадавлат аз Михедер?
Бойи савлатдори дех уст.
Халқ пеши ӯ сарозер,
Маст бошад ҳам балеғуст.

«Духтарам доди худояст,
Кӣ чу ман толеъбаланде?
Ғарқа дар дурру тилояст,
Зебу зевар шаҳрбанде!

Дар дусад фарсах наёбӣ
Инчунин духтар.

Чи пурсӣ?

Дар чуваш гарчи бикобӣ,
Ку чунин дилбар, чи пурсӣ?

Ғар касе шаънам бикоҳад,
Мекунам қоил варо ман.
Могу пул бидҳам, чи хоҳад,
Сандуқи худ карда во ман.

Ё ки анборам пуропур
Нест аз анвои ғалла?
Бандаҳоям ё ки камхӯр
Аз маю нон фалла-фалла?»

Бениҳоят ганчу сарват!
Аз кадомаш гап кушояд?
Дар яке дехи басавлат
Кӣ ба ӯ ҳамдам биёяд?

Ҳавлиаш паҳну баланд аст
Аз катакҳои авомаш.

Саҳни он шаҳри писанд аст,
Кай парад мурғе ба бомаш.

Пур бувад анбораш аз бор,
Гар тавонӣ, чида бардор.
Ғаллааш чошону саршор,
Бойиашро нест инкор.

Аспҳояш арғумоқанд¹,
Растақомат, яккачине,
Мурғу ғозу гови фарманд,—
Аз ҳама зоти заминӣ.

Ҳавли дар боғи баланд аст,
Шоҳи олии деҳот он.
Дӯғи мардак ҳам писанд аст,
Беҳуда не дар сифот он.

Бин, ки гап аз гап баромад,
Бар дигарҳо шуд намуна:
Хостгори духтар омад,
Бин, ки кор акнун чигуна.

Хушхабар якҷо наистод!
Беҳуда ногуфта мардум:
Гар хусур кам не зи домод,
Тӯй зебо! — гуфта мардум.

Тӯй хоҳад шуд шакарбор.
Дар Симек¹ оё шавад тӯй?
Интизорӣ нест даркор,
Рафта бин он ҷо тақопӯй.

¹. *Арғумоқ* — як зоти асп

². *Симек* — иди баҳор

Дар канори чоҳи обе
Хобу хоболуд бедест.
Ҳар саҳар Сетнер шитобе
Мекунад аз дех, ки по хест.

Аспи худро об дода,
Мекунад шармин нигоҳе,
Эҳтимол, он моҳзода
Ояд аз пайроҳа гоҳе?

Ҳо, ҳудаш! Аз кӯҳдомон
Ояд у равшантар аз рӯз!
Чангарос овози шодон,
Ду сатил дар даст фирӯз.

У хиёле буд хандон,
Шүкрғӯ Ситнер ба ин ҳам.
Дар бари чаҳ чашмҳошон
Хурд бар ҳам шоду хуррам.

У намешуд сер чандон
Аз тамошои ду чашмон.
Мӯлабаш чун хӯшазорон —
Мурғи ҳарфаш мепарад з-он.

БЕГОҲИ АРАФАИ СИМЕК

Дар канори чоҳи обе
Чорӣ бепай, бенишоне,
Нукратобе, бошитобе
Чашмасори безабоне.

Духтарак ҳам карда қомат
Об мегирад аз ин чо,
Навҷавони хушсалобат
Медихад об аспӣ худро.

Байни барғони сияҳбед
Мурғаке омад ба хониш,
Навҷавон бо дарду навмед
Гуфт арзашро ба нолиш:

«Бе ту мемирам,
Наруспӣ,
Дӯстам дорӣ, надорӣ?»

Аз дехи зебои Силбӣ
Мебарад нокас ба хорӣ.

Гарчи донам толеам шӯр,
Доимо бахтам сиёҳ аст...
Чашми бой аз камбағал кӯр,
Додани духтар гуноҳ аст!»

«Ғам нахӯр, Сетнер! Чу мурғак,
Гарчи дил дар сина нолон,
Аз падар, аз ранчу калтак
Чун тавонам гашт пинҳон?

Ӯ худаш шӯ ёфт бар ман,
Ман чи сон бовар кунонам,
Хубрӯйӣ ҳам таҳамтан,
Кабағал лекин.

Чи донам?

Қист аз хешон тарафгир?
Кӣ мадад кардан тавонад?
Офтоб афтад зи кӯҳ зер —
Тӯй карнай медамонад.

Сетнер,

аз қисмати шум

Шав балогардон бароям!
Он Хужалгӣ каллаи хум
То набошад ғамфизоям?

Ман туро, Сетнер,

парастам.

Бо умедат зинда ҳастам.
Мекашад охир зи дастам.
Ишк то бар гӯри пастам».

Як сари пуршӯр дорам,
 Як дили оташнишоне,
 Модари пиру низорам,
 Армуғоке, аспи чоне.

Як тӯй маҳбубаи ман,
 Қимат аз чони ҷаҳонӣ,
 Дар вучудам оташафкан
 Он фалокатнеши сонӣ.

Ишк агар ояд мададгор,
 З-ӯ ҷаҳонро мекунам пок,
 Ишк кай мешуд ба мо ёр? —
 Нокасон бемар дар афлок!

Ё гурезем, эй парасту?
 Як сухан бас аз ту моро —
 Шиста пушти асп ҳар ду
 Меравем он сӯи дунё».

«Воҳ! Мерав, чони ширин,
 Одаме меояд ин сӯ...
 Қувваам не баҳри таскин,
 Бар чудоӣ нестам рӯ...»

«Эй Наруспӣ,
 муфт мурдан
 Қисмати мо будаву бас!»
 Асп кард оҳанги рафтан,
 Зарби қамчин хӯрда шартас.

Келини тобен зӯрӣ
 Аз қафо дорад назора,

Рафта ӯ кайҳо ба дурӣ,
Ин намечунбад, чу хора.

Алвидоъ, акнун ту ғайрӣ!
Чун фаромӯшат намоям!
Чун зиям бо нобахайре?
Ман ғарибу бенавоям!...

«Духтарак, ғамгин чароӣ? —
Ғингасе омад зи паҳлӯ,—
Кобинат ё камбахое?
Ё ки домод аст бадрӯ?»

Ту чи ҳам гӯӣ ба қоду? —
Боди сахро чун тавон дошт?...
Сӯи манзил нодилон ӯ
Бо сари ҳам пой бигзошт.

* * *

Модараш мепухт чалпак,
Буд забонаш неши море,
Отааш бо чӯбу мехак
Хона карда созгорӣ,

Кори пирон худ ҳамин аст,
Бо табар тоқ-тӯккуниҳо.
Аз арақ тар, латтае баст
Дар миён аз дарди аъзо:

«Дида худ — бовар наёрӣ:
Парварӣ духтар ба заҳмат,
Чун калон шуд — мебарорӣ,
Шӯ, ки кард,
он вақт роҳат.

Вақташ омад, айни шавҳар,
Камбағал аз мо набошад,
Ёфт шуд домоди бехтар,
Хона нозебо набошад.

Ид омад, шукри олло!
Айни тӯю сур акнун.
Бигзарад имшаб чу аз мо —
Тӯй хӯр бо халки афзун!»

Хешҳо кайҳо хуморӣ,
Дар гулӯ хориш абас не:
Бойбобо мебарорӣ
Бӯшкаи май то тавонӣ.

Баррабирён,
 нонпазиҳо,
Соҳибашро саг кунад гум,
Ҳавли пур меҳмони воло,
Равғанин лабҳои мардум.

Бо пузырь — сурнай муганнӣ
Пеши дар биншаста машғул,
Навҷавонон бо тааннӣ
Ташнаи рақсу ғалоғул.

Тӯй бошад ҳай мутантан!
Ҳам киро ояд ба хотир:
Шиста як афсурдаи тан,
Тӯй чун қатлаш мунозир.

Бин, Наруспӣ шиста ғамгин,
Ҳамчу бегона бари печь,
Бошад аз дунёш нафрин,
Ҳам намефорад ба ӯ ҳеч.

«Чун нанолам ман зи қисмат,
Чун нагирам зор-зорон,
Мефурушандам ба сарват,
Хона омад хостгорон?»

Эй падар, тарс аз худованд,
Раҳм кун бар хуни хешат!
Модарам! Бигзор хурсанд
Андаке шинам ба пешат!»

Ман натонам буд озод,
Волидонам чашмтангон:
Аз паси тиллои домод
Ашки духтар нонамоён.

Сахтдилтар аз намад ҳам
Мӯсафеди зарпарастам,
Ман диле дорам,
 чу як шамъ,
Бемадору нарму форам.

Кош бошам мурғи озод,
То бигирам, то бихандам,
То набинам тӯйи ношод,
Ман фақат ёрам писандам...

* * *

Офтоби сурх пушти
Чангали анбӯҳ даромад,
Пода саф-саф бо дурушти
Абрсон дар деҳ фаромад.

Духтарон говони худро
Хайкунон бар сӯи офил,

Наврасони шӯху барно
Гаппарон шайдову моил.

Аз паи гови алое
Медавад чӯпони ногир,
Ин чи махлуки балое,—
Мекунад хукбачча чир-чир.

Пода рафту чанг боқӣ
Дар фазои деҳа доло,
Як саге бо бадкавоқӣ
Омаду гум шуд кучоҳо.

Аз даруни чанг кампир
Кӯзаи бӯза ба дастон,
Мебиёяд сусту дамгир;
Мушкил ори, нӯши осон.

Мунтазир кайҳо Михедер
Меҳмонро — вақт ҳам шуд!
Зан чашонад бӯзаро дер
Дар ба дар гардида масъуд.

Бӯза мечӯшад ба кӯза,
Мекунад сарчарх... Дар чош!
Мебарад ҳар хона бӯза,
Мечашанд аз шавк хешош:

«Марҳабо дар хонаи мо,
Дӯстгонӣ ҳурмати кас,—
Тӯйи духтар ҳаст моро,
Садқай потон Турикас!...»

«Меравем албатта! Беган!
Ошно ин хонавода!...»

Рафтани мо айни матлаб —
Тан сихат, дилхо кушода!»

Тӯйхабар омад ба охир.
Шаб фаромад дар деҳистон.
Зебу фар пӯшонд кампир
Духтарашро шоду хандон.

* * *

«Чумлагӣ хезему рафтем
Дӯстон, сӯи Турикас!..
Рафтани худро, ки гуфтем,
Май хӯри бо ангубин, бас!

Хеши мо духтар барорад,
Хурмати моён хабар кард,
Айши мо охир надорад,
Соле ёдаш хоҳӣ парвард!

Аввало ёди ниёгон
Мо шарафборӣ намоем,
Мо намак пошем бар нон,
Номбардорӣ намоем:

Гӯрашон холи мабодо,
Бошад он чо нон,
намак ҳам,
Баъди мурдан ҳам шумоҳо
Сер бошeton ба олам.

Бар арӯси мо зи гардун
Бахту хушрӯзӣ фиристед,
Чомашон саршори гандум
Бод, фирӯзӣ фиристед».

Ёди ачдодон намуданд.
Бо тариқи кӯхнадаврон,
Бар арӯс эҳсон намуданд,
Ширакайф аввал худ онон.

Қосаи пурбӯза дар каф
Омада модар, падар ҳам,
Духтаракро баъд саф-саф
Бахт мечустанд хуррам:

«Аз худо уммеди мо ин:
Бовафо домод бодо,
Сар гузоретон ба болин
Ҳар ду якумрӣ гуворо.

Доимо бошӣ ту қобил,
Бачча ёбу парвариш кун,
Мон ба кори хонадон дил,
Танбалон якумр дилхун!..»

Нарспӣ хомӯш гарён...
Қош бигрезам!.. Қучо ҳам?
Вақт рафта:

 чамъ халқон,
Қо шуда бадбахтӣ маҳкам...

* * *

Дар шаби хомӯши фарманд
Одамон дар хобгоҳанд,
Моҳи тобон аст хурсанд:
Хуфтакасҳо бегуноҳанд.

Навҷавонон хуфта ширин,
Оламе дар ҳукми хоб аст...

Хӯчаин дар хоби сангин,
Меҳмон масти шароб аст.

Хушҳавотар мешавад шаб.
Қарда оромӣ ҳалалдор,
Сағ магар меғуфт матлаб
Сӯи маҳ такрор —
 такрор.

Зери айвон хуфта мурғон,
Як хурӯс аз субҳ ҷар зад,
Моҳ рӯи беша ларзон,
Ғайб ногаҳ беҳабар зад.

Аҳли деҳ дар хоби роҳат,—
Тӯй охир ҳолӣ дар пеш...
Нарспӣ имшаб базаҳмат,
Синааш аз дард садреш.

ТУЙ

Субҳ шуд — дар саҳни қишлоқ,
Меҳазад дуди кабуде.
Одати ин кӯхнаофок,
Халқ дар гармоба будӣ.

Дар Симек — иди баҳорӣ
Каллаҳо аз май хуморӣ,
Тан чу бо чоруб хорӣ,
Меравад аз сар ғуборе.

Ҳурмати пирон намой,
Тан бишӯй оҳиста секин,—
Аз буғи гармоба ой
Тозарӯху табъ — ширин.

Оббозӣ карда мардум,
Бо либоси нав ба тӯй рафт,

Бӯза ин субҳ аз танат гӯм
Мешавад, аз гармию тафт.

Бӯза нӯшетон! Хуретон!
Не ҳисобеву китобе!
Шуд Михедер бойи боён —
Дода халқашро шаробе.

Ҳавлии деворболо
Менамояд аз раҳи дур.
Тӯда-тӯда меҳмонҳо
Гирди он гардону масрур.

Андар он чо бой ҳам ҳаст,
Лабкашола камбағал ҳам.
Баччаҳо тозанда бошаст,
Пиракӣ гечон дамодам.

Шавқу шодӣ ҳокими тӯй,
Эй халоик, раҳ кушоед.
Бозигар дорад тақопӯй,
Дил диҳеду дил рабоед!

Чехраи шодон арақрез,
Шӯхию бозӣ ба ҳар сӯй,
Эй муғаннӣ, нағма омез,—
Бар суруди мо наво гӯй:

«Ҳап шудед, эй баччамардон?
Нағмагонӣ то кучо буд?
Булбулосо нағма гардон,
Бишнавад ҳар он чӣ мавчуд!»

Хомӯшӣ якбора гӯм шуд,
Боз сурнай гулғул андохт,

Рақси ларзон, рақси хушнуд,
Шину хезу гардишу тохт.

Шиста дар кунче башавқат
Меҳмонони барӯманд.
Май хӯранд аз рӯи навбат
Бо зарофат, бо шакарханд.

«Бар арӯси гулшаноро,
Баҳри домоди тавоно,
Бахт меҳоҳему дунё,
Низ фарзандони зебо...

Шарматон монед, ёрон,
Дар миёни акрабоям,
Май бинӯшем аз баротон,
Зиндагӣ шодон намоям!»

Хӯчаин оҳиста рақсон
Хест аз ҷо дар миёна,—
Шод буд аз духтари ҷон,
Тӯй зебо чун фасона.

Саф-сафи рақсандагонро
Нест оғозеву анҷом,
Навҷавонон масту шайдо,
Духтарон шӯху гуландом.

Дар паси тори мулавван
Савти шӯх ояд дигаргун,
Пардари поён барафкан:
Ин арӯси мост маҳзун?

Гиря дорад дар каноре,—
Хап шав, ояд қаҳри додо!

Духтарон бо ёр-ёре
Ношунав созанд азоро.

Бар арӯс ояд дигар савт,
Нола гӯй, нола не он...
На зи тӯе, балки аз мавт
Навҳа меояд парешон:

«Не бишӯяд оби найсон
Ин цариро аз замона,—
Тӯхтаман — он риши ларзон
Мекунад ҳолат фасона.

Меравӣ бо ӯ, валекин
Чун бувад Сетнери сарсахт?
Шӯи пири бойи пуркин
Медиҳад оё туро бахт?»

* * *

Авчи тӯй аз ҳад зиёда...
Мешавем акнун савора,
Роҳ мушкил бар пиёда,
Хайрухушҳо беканора.

Дар ароба як сароча,
Андаруни он Наруспӣ.
Хайрухуш кун,— гуфт оча,
Шотире зад қамчи аспе...

Рӯзи равшан мешавад тор,
Ҳам шафақ ин дам фурурав,
Базму шодӣ,
 шавки саршор,
Сурнае зад нағмаи нав.

Дидаї тӯи равонро,
Баччаҳои дав-даворо,
Хуфта болои алафҳо
Мӯсафеди кайфи аъло?

Дар сурудан ёр мешуд,
Гар шавад аз нав ҷавоне:
Дар алаф хобида хушнуд,
Ку вале дар по тавоне?

Як даме гум гашту аз дур
Шӯъла зад дар риши бобо.

Аз тиреза ғулғули тӯй
Мерасад аз дури сахро,
Карда бозӣ дар сари мӯй
Офтобу пири танҳо.

* * *

Мӯсафед аз ғурғури худ
Ношунида монд ин дам,
К-андаруни кулбааш буд
Пиразан биншаст пурғам.

Пиразан ин чо на як бор
Омада дар қадди умраш,
Борҳо аз ранҷу озор
Омадаст ин пири ғамкаш.

Бо кӣ ҳам гуфтаи тавонад
Бевагӣ дарду алафро?

Боз болояш кӣ донад
Чист фардо ҳолу савдо?

Дар ситам Сетнери мискин...
Модараш омад бауммед:
Кош аз девону аз чин
Пир ўро мерахонид.

Шиста ў дар кулбаи пир,
Меҳўрад гургон дилашро,
Гуфтугў аз пешу ҳозир
Меравад дар байн холо.

Куртаву пайпоқи пашмин
Дода розӣ кард бо зӯр,
То бигӯяд ин ниҳонбин
Аз начоти захми носур.

Пиразанро ӯ ҳаросонд:
«Кори мо беҳуда — донӣ».
Дар ба оташков пӯшонд,
Оҳ бикшид аз гаронӣ.

Пӯстини гарм дар тан,
Телпакашро дар бағал зад,
Танга аз каф монда қасдан
Бо машаққат хест бар қад.

Бо риши мохутиранге
Дар замин ҳам гашта бо зӯр,
Тангаро медид аранге,
Хирабиное чу шабкӯр.

Чашми бодикқат ба кампир,
Бо азобе гашта нимхез,
Канда-канда бо баму зер
Хонд азоим ӯ наворез:

«Сар кафад,
дар зери тоқӣ,
Бишканад дил, бедавое.
Ё висоле ё фироке,
Мешавад амри худой.

Дода Сетнерро худованд
Як дили пурчӯши нозук,
Рӯзи мушкилрост побанд,
Меравад аз даҳр чобук.

Рӯзҳои мушкил ояд,
Дар танаш шах мешавад хун,
Кас дилашро гар кушояд —
Бинад ӯ як санги маҳзун.

Мебиёяд рӯзи пуршӯр —
Хун, чу дар хум, мезанад чӯш,
Ҳиссиёти дил шавад зӯр;
Сӯзаду гардад ғамохӯш.:

Пир хап шуд. Риш молид
Ӯ ба дасташ бо хаёле.
Ашки шӯраш метаровид,
Пӯстин барканд холӣ.

Баъди сабре боз сар кард.
Бева аммо дар хаёлот,
Бо алам хуни чигар хӯрд,
Мешуд аз ин гуфтаҳо мот:

«Айби кист ин ҷой,
кампир?
На Йерех захри вабо рехт,
На шаётин шуд балогир,
На адӯ тарёк омехт.

Ин ҳама фармуди оллох,
Навҷавонро марг дар пеш.
Беҳуда з-ин пас макаш оҳ:
Рафтани зиддаш маяндеш!»

Мӯсафед аз хеш ҳайрон:
Рост бошад пешгӯям?
Гашт бесабру ҳаросон,
Чоруқаш бигрифт маҳкам.

Пиразан бо як ҷаҳон ғам
Рафт аз пеши дуохон.
Пир аз нав гардани ҳам
Бар давоми кор часпон.

Пир худ ҳайрону ҳайрон,
Сулфа карда, карда ғурғур,
Ў шудан мехост ҳақдон:
«Ин чи тамсил? Ин чи мақсур?»

Ҳамту буд? Мардум пулам дод —
Ман азомихонӣ кардам,
Аз каромоти худодод
Шодмонам, садқа гардам!..

Ин аҷоиб рӯзи мо шуд!
Ман надидастам чунин рӯз:
Ёвагӯӣ дар дилам буд,
Гуфтаам шуд хонумонсӯз!»

ФИРОР

Офтоб айни ништастан,
Деҳа хоболуд тобон,
Вақти акнун дар бибастан,
Хонаат рав,
бачча хобон.

Моҳи рангаш канда секин
Дар само як сӯ шиновар,
Духтарон бо савти ширин
Қарда акнун бозиро сар.

Ҳам Наруспӣ омад он ҷо,
Ғам дилашро мехарошад:
Мебарад шӯ баста ӯро,
Кош Сетнер паҳлӯ бошад.

Ҳозираш ҷӣ... Он диловар
Як сӯ истодаст маҳзун,

Аз нигоҳи ёри дилбар
Шоду аммо мехӯрад хун.

Гап пазонда зери зарбед,
Як тараф рафтанд ҳар ду.
Чун шаби ториқашон дид,
Доманаш густурд ҳар сӯ.

Ахтаронро карда пинҳон,
Мефаромад абр поён
Рӯи дашту бешазорон,
Буттаҳоро рӯйпӯшон,

Сел омад; ларза афтод
Дар тани чангал, чу зинда;
Гургсон уллосу фаръёд
Мекашад боди даманда.

Медурахшад барқ пайҳам,
Осмон сӯзад дар оташ.
Аз миёни беша ин дам
Ким-кӣ биштобад ба ҳаш-ҳаш.

Асп метозад нафасзан,
Тахтапушташ аз арақ тар,
Нест осон бори ду тан
Баҳри аспе бо паропар.

Решаҳо печида бо ҳам,
Раҳгузар натвон гузаштан.
Шаҳбулуте карда сар ҳам,
Гуфт, бодо роҳ равшан!

Тофт аз машриқ сапеда,
Офтоб ояд ҳамин дам.

Сӯи тӯйхона давида
Меравад ин субҳ одам.

Гирди дастраҳон нишинанд,
Нарспӣ, модар, падар ку?
Навчавонон тӯй бинанд,
Айни хурсандӣ, ҳаёху.

Хап шуда сурнай, аҷоиб!
Холӣ дастраҳон саросар —
Коса чаппа, нест соҳиб,
Кӯза холӣ асту соғар.

Ҳонадон гум карда сомон,
З-огил ояд доду фаръёд,
Пиразанро мезанад, ҳон,
Мӯсафеди ақлбарбод:

Хуб парвардӣ ту фарзанд,—
Мемури шарманда акнун! —
Духтарат бо Сетнер канд.
Мо ҳама имшаб чигархун...

* * *

Мерасад аз се тарафҳо
Гур-гури наълайни аспон,
Се нафар пайгир холо
Чустуҷӯ доранд сарсон.

Ин яке бифромад аз зин,
Гӯш кард — атроф хомӯш!
Офтоби субҳ бе кин
Ё нишон бидҳад пайи дӯш?

Медавад пайчӯ, чи хусбӣ?
Дида оё хап нишинад?

«Хез, Сетнер! Кор расво!
Хез! Бадбахтӣ сари мо!
Меравем акнун зи дунё,
Омада се хунхури мо!»

* * *

Он фалокат не ба бозӣ
Одамонро мекунад ғун:
Сетнери бечора розӣ
Аз барои додани хун.

Ҳам Наруспӣ барги ларзон.
Модараш аз милла бикшид.
Мӯсафеди мушт-сандон
Сетнерашро хуб кӯбид.

Хайрият,
ӯ дастбаста.
«Модараш, аз дасти вай дор,
Вогурехт аҳдам шикаста,
Бинад аз ман ранчу озор!»

«Хӯчаин, расвоӣ нанмо —
Обрӯи худ нарезон!
Ҳар қадар бардорӣ ғавғо —
Меравад овоза чандон.

Тасмаи сагро гирифт ӯ
Бошитоб аз гардани саг,—
Бе тараҳхум дар тану рӯ
Кӯфт Сетнерро якояк.

Рӯи ҳавлӣ пур зи мардум,
Гӯшаки гапҳо ба қишлоқ...
Кист он беёру мазлум,
Пушти кишта хӯрда шаллоқ?

Модари кӣ зору гирён?
Бад дуо гӯяд киро ӯ?
Сетнерат, фарзанди туст он,
Хӯрда шаллоқ аз бару рӯ.

Нарспиро тоза шустанд
Андар оғил бурда занҳо,—
Боз рӯяшро бибастанд,
Ин арӯси пур зи фанро...

Май хӯреду шод бошед!
Иззати меҳмон фаровон.
Лек ин гапро напосед
Аз даҳон, олам гулистон.

Иззу ҳурмат ҳаст беҳад!
Гушна кисту кист мастон?
Тӯй беайбе набошад,
Тӯй-тӯйи пулпарастон!

Фарбеҳу боришу дамдор,
Чашмҳо аммо базарда.

Нукракӯбон телпакаш зард,
Пойтоба! Камзулаш бин!
Майл бар сӯи хусур кард
Тӯхтаман орому тамкин.

* * *

Тӯйи мардона ба як сӯ,
Меравад шодон, фурузон.
Аз дари дар рӯи бар рӯ
Шуд кудо ин дам намоён.

Дар Турикас тӯйи занҳо
Як тараф чӯшон, хурӯшон,
Соате нагзашта ҳоло
Нарспӣ бо оҳи пинҳон.

Дард месӯзад танаширо,—
То гуноҳе н-ояд аз пас!
Талхтар аз ранчу савдо
Шӯи пире дидани кас!

«Эй чаро додед шавҳар,
Эй падар, эй моми сарсахт,
Дасти як аз хук бадтар,
Умрбодам карда бадбахт?»

Бар дарат,
домоди хунсард,
Ман нахоҳам рафт асло,
Бингарӣ хоҳад чихо кард
Ин арӯсат бо ту ҳоло!»

«Бӯза метуршад ба кӯза!
Иштиҳое, меҳмонон!»—
Бин, қудо талкини бӯза
Мекунад, айёри хумдон!

Бӯза нӯшида паёпай
Меҳмонон чаққамастанд,
Тӯхтаман дар аспи хушпай
Шаҳсавори масту хурсанд!

Чӯраи домод бисъёр,
Гирди ӯ гардон, ғазалхон,
Рақсу шӯҳӣ, гиру бардор,
Не сареву нест сомон...

Шаб шудасту меҳмонон
Бар қудо табрик гӯянд.
Масту хушхолу ғазалхон,
Боз ояд меҳмон чанд.

Э қудои мо баҳиммат;
Нӯшу рақсон бош, меҳмон!
Тӯйи ӯро нест зиллат,
Ҳар чи меҳоҳӣ — фаровон!

* * *

Як-ду рӯзе шоду сармаст
Ҳар хужалгӣ равғаношом,
Хона рафтан аҳди худ баст
Рӯзи дигар то дами шом.

Шукр, ҳай тӯйи калон шуд,
Меравем, иззат ба чояш.

Дар чану хум бузамон буд,
Хӯрда бинетон,— чу оташ!

«Бозмонетон Турикас,
Боз рӯзе, илтимосе!
Ин чи рафтан ҳамчу бекас?
Бо табороне шиносӣ!»

«Гуфтатон орем барчо,
Хешу авлодон ғанимат!»
Масташон карданд хело,
Баҳри чунбиш нест қудрат!

Тоқати домод шуд тоқ —
Вақти рафтан шуд,
азизон!
Хест аз чо аҳли кишлок
Бар гусели хешу меҳмон.

* * *

Дар мазори қадди роҳе
Бар кудо мардум ниғаҳ дошт,
Тӯда шуд хоҳӣ-нахоҳӣ,
Бар дуояш даст бардошт.

Бо русумоти қадимӣ
Бар ниё хайри дуо кард,
Баъд чанде бо ҳалимӣ
Сӯи домодаш ниго кард.

Сетнери лоғар ситода
Паҳлуи модар ҳамин чо...
Бо нигоҳи пурифода
Чустанӣ ёри дилоро.

Фотиҳа доданд аз чон
Волидайнаш Нарспиро,
Чашмашон пурашку нолон,
Роҳӣ кардаш пиру барно.

То зи беномусиаш гап
Байни мардум раҳ наёбад,
Духтарак қиддан шавад хап,
Гар ягон кас гап бикобад.

Сабр кун, эй дил, насӯзон.
Аспҳо ҳам шуд равона...
Оташи ҳаҷраш фурӯзон,
Чун нарезам ашки дона?

Вақте аспон дур рафтанд,
Аз мазористон гузашта,
Гӯиё ҳоло батафтанд
Нақши онон гашта-гашта.

Беша ҳам ҳуввос мезад,
Сетнер буд ниммурда,
Нолаву хунгос мезад,
Чун уқоби тирхӯрда.

Во дарег,
 эй толеи бад!
Марг ҳече — зиндагӣ сахт...
Дар дилам гургон даромад,
Мондаам беҳолу бебахт!

Бе нигорам чун тавон зист,
Бо сари шӯрида танҳо?
Мурданабро мушкилӣ нест,
Ҷуз туам не ҳеч парво!

Шаб гурезонро напӯшид,
Беша бар душман супорид,
Шӯ ба нанги хеш кӯшид,
Бар Хужалга бурд нодид.

Ду диле аз ҳам ҷудо шуд,
Роҳашон дигар шуд акнун.
Духтарак аз ғам адо шуд,
Баста дар бар рӯи гулгун.

Бар ҷавон ҳам зиндагӣ шур:
Талхихои умр дар пеш...
Амри оллоҳ асту маҷбур,
Ҳар чи пеш ояд, наяндеб!..

Нест ин ҷо чашми бадбин,
Аввалу охир — ҳалокат.
Хеш хешаш кушт нангин,
Аз падар омад фалокат.

Боз шуд хони сахояш,
Сарваташ бо ўст ҳампой.

Шаб паи келину домод
Хонаи озода лозим
То ду тан бошанд дилшод,—
Баста дар, бистар мулоим.

* * *

Дар миёни теппаи сабз
Ин Хужалга ҷои паст аст.
Байни ёру ҷўраи нағз
Тўрадомде нишастаст...

Хона пур аз нозу неъмат,
Гўй сархуш меҳмонон,
Саргарон дар айни сўхбат,
Ҳазлу шўхиҳо фаровон.

Офтоб ин субҳи барвакт
Хеста,
водист равшан,
Тўхтаман бингар ба сарвакт
Кайфдор аз бўи гулшан.

Хониши бедона ояд
Аз сари дашти алафзор,
Тўхтаман бархост, шояд
Дар раҳи келин нигахдор.

Боз бозӣ мекунонад
Доманаш — пешу барашро,
Интизорӣ метавонад
Оташашро кард боло.

Аспҳо тозону тозон
Чангароси занг ҳар сӯ,
Бар Хужалга сарфарозон
Мебиёяд бо ҳаёҳӯ.

Дар тарантас шиста занҳо,
Хушпупушу¹ бо каруфар,
Чил ароба хубу барно
Гоҳе оқиб, гаҳ баробар.

Меҳмонҳо шоду хурсанд
Ҳафт чо истода омад,
Халқ роҳаш карда гаҳ банд,
Май хӯронда,
луқма мезад.

Пеши дар истода домод
Пешвози меҳмонон,
Нуклу май хӯрданд
дилшод,
Ҳар қадар хоҳад дилошон.

«То ба бегаҳ базми моён,
Мешавад хурсанд домод,
Бода менӯшем моён,
Рақсу бозихо худодод!»

* * *

Шавқу шодӣ бекарона,
Шӯхию лутфу такопӯй...
Тӯхтаман бар васлхона
Медарояд охири тӯй.

¹Хушпу — каллапӯши бо тангаҳои нуқрагин ораста

Хонашонро дар бибастанд,
Ихтиёр акнун ба онон.
Чашмакизан дур гаштанд
Дӯстону меҳмонон.

Пеши хона бачча бисёр
Гӯй ин ҷо посбонанд.
Будани онҳо чӣ даркор?
Ё ки танга меситонанд?

Ҳар сӯ хомӯш... лек дар гӯш
Мерасад овози пасте:
Аз паси девори хомӯш
Гуфтугуёе бо шикасте.

Мерасад овози келин,
Гиряву хашми шарора,
Ин арӯс! Оҳиста, хап шин! —
Қас нафаҳмад дар чи бора.

«Мушкилам не бастанӣ ту! —
Тӯхтаман аррос мезад,—
Ноз бас кун! Аз манӣ ту! —
Тӯхтаман аррос мезад.

Тӯйхӯрон вақте ки рафтанд,
Медиҳам садчанд азобат,
Мешавӣ бо ман шакарханд,—
Пас бидонӣ чист укубат!»

Гашт сокит пушти девор...
Он касе ки медиҳад гӯш,
Рафта,
 меояд дигар бор,—
Келину домод хомӯш.

Чашми меҳмонон хуморӣ;
Офтобу коса кӯза...
Лек дар миннатгузорӣ
Харфашон чун ҷӯши бӯза:

«Нону хотарнок ташаккур!
Не ту аз мо қарздорӣ!
Шод зӣ бо завча, гӯл бур,
Ҳурматаш дар ҷо биёри!»

Аспҳо хоянд дандон —
Вақти рафтан шуд-ку кайҳо!
Мераванд оҳиста онон,
Тӯхтаман хурсанд он ҷо;

«Ҷоми май пур карда нӯшид,
Меравад меҳмон сарафроз!»
Аспи ҷавмасти хурӯшид,
Рафт меҳмонҳо ба эъзоз.

Чангҳо дар осмонҳо,
Тӯй, охир, нест ҳар рӯз.
Мӯсафеде аз қади роҳ
Даствафшон шоду фирӯз.

Аспи хӯрда тозиёна
Медавад, буғ мебарорад,
Ё зи ғам ё шодиёна
Чангарас зангӯла дорад.

Нарспӣ монда дили танг:
Шуд кудоён пушти чангал,
Дар кучое хеста чанг,
Чун сутуни ранги зарҳал.

БАЪДИ СИМЕК

Худ Симек бигзашту лекин
Халки хушке монду сӯзиш.
Рӯзҳо ночору вазнин,
Бе муроде,
бе навозиш.

Киштзорону заминро
Мекунад омоч пора,
Нарспӣ биншаста танҳо,
Мекунад аз ғусса зора.

Мефитад дар зери подос,
Саф-сафи даштӣ алафҳо,
Не ҳавас дорад, на ихлос,
Нарспӣ танҳои танҳо.

Офтоби босаховат
Роҳатафзо рӯз то рӯз,

Нарспиро сад надомат
Заҳматафзо рӯз то рӯз.

Мезанад ҳар рӯз вайро,
Маст ё хушёр ояд,
Яъне бо зарби тавоно
«Занпарастӣ» менамояд.

Як писарча Сентти номе,
Аз ҳама хешош зебо.
Обкаш чун аспироме,
Худ — савори он дилоро.

Химчасон нозукмиён аст,
Медавонад чангхезон,
Сип-сиё чун лӯлиён аст,
Рӯи ҳавли тоз-тозон.

Ҷ савора мебиёяд,
Нарспиро дӯстдор аст.
Сирри худро мекушояд,
Рози тифли беғубор аст.

Дар таи бегона боме
Нарспӣ танҳою тока,
Маҳрамаш ин тифли хоме,
Бо ваяш мехру алока.

Ғайри Сентти кист ҳамдам
Андар ин андӯхсарое?
Бо кӣ месозад сабук ғам.
Кист ёри дилкушое?

Ин писарчеки баодоб
Баҳри ӯ ёри худодод!

Чун кабу́тар кум-кумаш боб,—
Медарояд аз дар озод.

Ранчаду гирён шавад ҳам
Дар лабони вай табассум.
Аз чуваш беҳаш ки маҳкам,
Ў насозад хешро гум.

Холаашро то ба охир
Аз дилу чон мепарастид,
Хола вайро карда ҳозир,
Аз дилу чон нағз медид.

«Холаҷон,— мегуфт офат,—
Гиря дорӣ баҳри чӣ боз?
Ин нумолак гиру ашкат
Пок кун, ғам дур андоз!

* * *

Нест акнун сабру тоқат.
Охири умрам шавад кай.
Аз нахустин шаб фалокат
Мезанад вайро паёпай.

Ў хамуш;
дандон ба дандон,
Чун гирифта дар даҳон об,
Мон, гумоне н-оварад он,
Бо касосе мекунам боб!...

Боре омад меҳмоне,
Гуфт шӯяш. «Бӯза овар,
Ташнагиро бишканонем,
Пуркунон як кӯза овар».

Хӯҷаинзан бӯза овард.
Ин ки меҳмон гашт ғоиб,
Дағдағи дирӯза овард,
Чун саге часпад ба соиб.

«Гар надонам буд беҳтар,
Духтарак! Девонай ту!
Беша мерафтӣ ба Сетнер
Он шаби тӯй, росташ гӯ!»

Хона мегашт ӯ тумансо,
Ӯ занашро кӯфт чандон.
«Мекушад як рӯз занро!»—
Гап-гапи мардум буд осон.

Мешавад дар зиндагонӣ:
Ҳар кучо дардеву савдо.
Лек мемонад ниҳонӣ
Гандағи дар торикиҳо.

Дидаву худ мехӯрӣ ғам:
Духтари худро калон кун,
То диҳӣ бо рӯи хуррам
Баҳри помоли ягон дун.

Мунтахаб шуд якта домод,
Зиндағӣ кун шоду хандон!
Бахт аммо — ин худодод —
Аз кучо ёбанд осон?

Бахтёронро бичӯй

Аз зану шӯёни олам,—
Камбағал аз бой, гӯи,
Сад карат хушбахту хуррам.

Тӯхтаман! Бадноми халқ аст! —
Кӯб зан! Ҳуни ҷигар кун!
Мон, шавад қобилтару паст
Аз сағи аз хоб берун.

То ба аҳволат нахандад,
Нарспиро беамон кӯб!
Ту нагӯ ин хислати бад,
Зуд гардад пиру нохуб!

Мемури аз дасти зан ту,
Қисмати шӯрат ҳамин аст,—
Кӯб, зеро бешараф ӯ,
Мардро савлат ҳамин аст!

Ҳафтае се шӯйдори
Даргузашт. Ин кам на мӯҳлат,
Кӯфтан буд коруборе
Ҳар шабе, охир, ку шафқат?

Лек як шаб боз чанчол
Ин туршрӯ сахт хезонда.
Вай чи кард... Аммо аз ин ҳол
Баъд мегӯем, вомонд.

Нарспӣ танҳо ба чонош
Бетараххум хун кунад нӯш.

Бомдодон хӯча нон хӯрд,
Дашти дуре рафтагор аст.
Аз занаш пурсед... афсурд,—
Ин ғарибак бемадор аст:

«Шӯй кардам бе ризое...
Э падар, модар, ки донед,—
Ман надидам як сафое.
Ранчам афзудан тавонед!

Бар худӣ касдан надодед,
Дода бар бегона шавҳар,
Чашмакам акнун кушодед,
Мондаам афгору музтар.

Гаштаам пажмурдаву хор
Аз ситамкории шавҳар.
Дасти ӯ сангину ғаддор,
Ман лагадхӯр, чун саги дар.

Доштам ман дилситоне,
Ронда аз дасти шумо шуд...
Ман чаро кардам гаронӣ,
Куштанам худро даво буд?

Дар чудой чун зиям ман,
Чун зиям бо душмани чон?
Аз бароям хуб мурдан,
Чун нагирам кори осон?

Хоби бо шӯ— хоби дар гӯр...
Навҳаи қалбам хатарнок.

Чун маро додед маҷбур? —
Дар ғарибӣ мешавам хок...

Хоби бо шӯ — хоби дар гӯр...
Дилхунук гаштам зи дунъё.
Чун маро додед маҷбур? —
Ери чон буд, нест холо.

Хоби бо шӯ — хоби дар гӯр..
Чашми ман селоб борад.
Чун маро додед маҷбур?
Зиндагӣ қадре надорад.

Хоби бо шӯ — хоби дар гӯр..
Кам нашуд аз гирия дардам.
Чун маро додед маҷбур?
Умр дар ғам сарф кардам.

Хоби бо шӯ — хоби дар гӯр...
Навҳаи қалбам хатарнок.
Чун маро додед маҷбур?
Дар ғарибӣ мешавам хок...

Дӯст! Қан аз синаам санг,
Гар ту бар ман ғамгусорӣ,
Хоҳамат, бигрифтаву танг
Гардани хасмам фишорӣ!

На! Ҳамон беҳтар, ки мирам,
То наафти дар асорат.
На, ки Сетнер, дилпазирам,
Хоҳамаш кушт аз часорат.

Чун бирӯбам нақши поро?..
Чун гурезам ман шабона?..

Е худованд, амр фармо,
Ку маро роҳи баҳона?

Куштанаш якбора! Оре:
Айб, охир, аз худи ўст!
Хуш биё, эй захри корӣ.
Хизмате кун, гар тӯй дӯст...»

Нарспӣ месӯхт аз таб,—
Хоки тафсон, гӯй дар рӯз,
Ин замон ин қасду матлаб
Дар рагу пай гашт пурсӯз.

Офтоб омад ба сар рост,
Вақти пешинаст наздик.
Гармӣ омад — бекаму кост,
Гармӣ аслан неъматӣ нек.

Ҳар тараф бишкуфта садранг,
Рӯз рӯзи гарму тафсон...
Аз даруни хона оҳанг
Мерасад чун сӯзи ҳирмон.

Ногаҳ омад Сентти тозон.
Обкаш аспӣ савораш,
Гӯиё бар ўст пазмон
Хола бо ҳазли қатораш.

Шарти зад қамчин ба паҳлӯ
Аспӣ роми бодпоро,
Холаашро зад лагад ӯ,
Ў намечунбид аз чо.

Як даме биншаст ором,
Бар тиреза ғамназар кард,—

Чумчаро бардошт чун шӯ,
Нарспиро ларза бигрифт...
Чумчае зад. хӯрд,— хушбӯ,
«Нағз!» гуфто чашм дар шифт.

Нағз бошад боби хӯрдан —
Шӯрборо хӯрд паккос.
«Худ нахӯрдӣ?» гуфт бо зан,
Хӯр худат ҳам косае ош!»

«Сер ҳастам, баъдтар ман...
Иштиҳоям нест ҳоло...»
Тарси ӯ шуд ларзаафкан,
Зад бурун аз хона худро.

Рӯи ҳавлӣ шист гирён
Аз азоби қисмати шӯр...
Шавҳараш бе ғам сари хон
Мехӯрад ақвот масрур.

Тӯхтаман, то охираш хӯр,
Қоса лес аз ҳақталошӣ!
3-ин қаҳонат риштаро бур,
Бар чавонзан шӯ набошӣ.

Меравӣ роҳи азиме,
Ин қаҳон не бо ту анбоз!
«Нарспӣ, хоби ҳалиме
Оядам, рав, чогаҳ андоз!»

Хастаам! Ин чи балое?
Даргирифта устухонам.
Дар сатил не обҳое,
Бал арак,
 гуфтан тавонам».

Шист рӯи фарш беҳол,
Канда рангу чашмхо тор.
Мезанад аъзош чангол
Гӯй гурге одамихор.

Бо азоб ӯро бихобонд...
Бенафас гардид ногоҳ—
Чун ба вакте паҳлу гардонд,
Тан хунук... не оху не вох...

Чонаш Азроил рабуда
Аз барои зишторӣ.
Дар танаш рӯхе набуда,
Не ғазаб, не раъшадорӣ.

Хона шуд якдам харобот —
Чумла асбоб, ускунатҳо
Дар ҳаросат мондаву мот,
Бе нафас истода ҳар чо.

Нарспӣ аз зулмати шаб
Ларз-ларзон руи хона,
Дасти шавҳар гӯй шап-шап
Мезанад бо тозиёна.

Не, чуваш мурд. Аз ҳамин пас
Ӯ намехезад дигар бор —
На бо молаш бедаву хас
Медиҳад гардида бедор.

Кӣ намояд аспбонӣ?
Кӣ диҳад ин вақташон чав?
Шиҳа бас кун,
то тавонӣ,
Хӯчаин рафт олами нав!..

* * *

Пушти дех анбӯҳи беша
Тирарӯ, шавшуви баргон.
Наҷми танҳое ҳамеша
Дар самои нилӣ ларзон.

Дар Хужалга халқ ором
Рафта дар хоби фароғат.
Чуғз дар шоми сияҳфом
Сайдҷӯ,
масти балоғат.

Моҳ метобад ҳилолӣ,
Аз тиреза як назар кард,
Нарспӣ бо дасти холӣ
Берун аз ҳавлист дилсард.

Вай ба озодӣ баромад
Аз маконаш мурдаандом,
Пас раҳи чангал даромад
Дар шаби торик ноком.

Маҳ мисоли посбоне
Аз кафояш буд шиновар,
Вай таҳи баргон ниҳонӣ
Дур шуд аз моҳи анвар.

Нарспӣ як дам наистад,
Мешитобад доимо пеш,
Зулмату ин хомушӣ бад
Мекунад қалби пурандеш.

Беша ҷои ваҳм-ангез,
Барғҳояш панчаафшон,

Як замон ҳангомаҷӯён
Рӯи ҳавлӣ пур намуданд:
Воқеа чист? Ин чи эҳзон?
Зан қучо? — огаҳ набуданд.

Пурсуҷӯ бекора акнун,
Мурда кай гӯяд каломе.
Нарспӣ ҳам холи маҷнун,
Хар ду донанду тамоме...

ДАР СИЛБИ

Зиндагӣ дар Сильби якранг,
Меравад орому ҳамвор.
Не ягон базме, на оҳанг
Гӯиё буда ягон бор.

Шартаси досу дарав буд,
Куртаҳо ҳарранга дар дашт,—
Ин чуваш чун барзагав буд,
Умри ӯ дар кор бигзашт.

Рӯзи тобистон азоб аст;
Дар алаф шабнам, ки тобад,
Бурдае нон хӯрда хоб аст,
Бар дарав субҳон шитобад.

Иди Учюк - бигзаронда,
Меравад деҳқон алафзор.

Иди курбон

Теппаи аз чанг монда,
Гӯ, ғарамҳое ки бисёр.

Байтхонӣ мезанад мавҷ,
Хайр чӣ, он ёри кор аст,
Бидравад подос бо авҷ,
Дос теғи корзор аст.

Майдагапҳо дар ҳама дех
Мелақанд аз гандаю бад.
Ин суханҳо як чиҳат бех,
Бишнави ту аз навомад.

Аз фиреби тӯй гап буд,
Дода ақлу ҳуш мардум,
Тӯхтаман пас аз чи хап буд,
Аз бадаш хомӯш мардум.

Зулм ҳам андоза дорад!
Пас чи шуд? Расвои олам!..
Аз Михедер рустӣ борад
Гап-калоча дар маҳал ҳам.

Аз нахустин гуфтугӯҳо
Сетнер бадбахтӣ донист!
Очаро нокарда огоҳ,
Гум бишуд ҷое ки тонист.

Одамон дар кори сахро
Шист вақти хӯрдани нон,
Аз Наруспӣ,

Сетнери мо

Гап зананд,

аз ҳоли онон!

Сетнер — андар ғулли чангал
Шер натвонад гузар кард,
Бо раҳу пайроҳаю тал
Мешитобад, бо ғаму дард.

Қахр шармашро гусаста:
«Бар Хужалга шаб расам бас,
Ҷоғу дасташро шикаста,
Мекушам он марди нокас!

Рӯзи фардо, рӯзи равшан,
Халқ гардад боз бедор,
Барнахезад душмани ман,
Равшани ӯро чи даркор.

Рӯзи фардо рӯзи равшан,
Мешавам дар чангалистон.
Барнахезад душмани ман,
Нарспӣ бо ман хиромон...»

Нарспӣ... 3-ин беҳабар буд,
Ёр метозад ба ин сӯ.
Аз чиноят дар хатар буд,
Шаб қадам мезад ба ҳар кӯ.

Барқи вайронкорпеша
Мехалад дар хок тозон.

Раъд меғуррад ба гардун,
Оламе ларзони тӯфон,
Сел борон, решаю бун
Меканад бо қаъру исён.

Бешаи пуршӯри анбӯх,
Ин чи қаҳре, ин чи бӯхрон?
Бо ситам,
 бо дарду андӯх
Меканӣ аз мискинон чон?

Гӯиё аз нав ба шӯриш
Медарояд бешаи тор.
Ё худо,
 аз туст бахшиш! —
Ё қиёмат пушти кӯҳсор?

Эй сари шӯридаи ман,
Дар кучо ёбӣ амонӣ?
Чун тавонам ин сару тан
Вораҳондан аз гаронӣ?..

Сетнери бечора ларзон!
Дар кучо ёбад паноҳе?
Барги ларзони дарахтон
Мекашанд аз ғусса оҳе.

Меравад ӯ қисми ларзон,
Дил валекин оташистон,
Эй суруди поки инсон,
Дар садо шав,
 пӯш тӯфон!

«Бешаи нуршӯри анбӯх,
Ин қадар исён паи чист?
Аз чи бо сад дарду андӯх
Бар сағире зулмкорист?»

Толеам аз чи бифармуд
Ин ҳама шӯру шиканҷе?
Ё маро қарда таваллуд
Модарам бар оху ранҷе?

Бо машаққат зистам ман,
Бе ҳамин ҳам мешавам гум,
Бенавоӣ нест пурфан,
Чун ҳамоқатҳои мардум.

Ин ҳамоқат ҳеҷ гап буд,
Баҳри тан душман набукшад,
Душманат мағлуб

агар шуд,—
Толеат асло набахшад!»

Беша тангӣ менамояд
Бар суруди дилхӯрӯшон,
Боду бӯрон мерабояд,
Меҳурӯшад тоз-тозон.

Ҳар суруди пур
зи андӯх
Мешавад дар беша тавлид,
Акси он дар водию кӯх
Меравад чун яъсу навмед.

Аз дучори ногаҳонӣ
Кӯхначангал сар ҳамонид,
Бод ларзиду ниҳонӣ
Асп бар ғайбат чамонид.

Пораабри охири ҷам
Шуд бухор аз гармии рӯз.
Офтоб ин вақт форам,
Мурғакон нолон дилафрӯз.

Шабнами баргон бихушқид,
Аз фуруғи шамси тобон.
Ҳамдигарро дӯст доред,—
Ин хитоби бешазорон

Мон, дурахшонтар шавад рӯз,—
Рӯзи бадро кори мо не,
Ҳар ду якҷо, шоду фирӯз,
Кист пайгири ниҳоне?

Нарспиро мурғи мотам
Аз даруни беша гуфто:
«Тӯхтаман ёд ор маҳкам!»
Ё туро ӯ нест ҷӯе?»

ПАДАР ВА МОДАР

Роҳи мушқил шуд ба поён,
Ҳар ду дар қишлоқи хешанд.
Кулбаи ларзон.

Сари хон,
Оши явғоне ба пешанд.

Як-ду ноневу намакдон
Бева шармин пешкаш кард,
Ним коса шири чӯшон
Аз куҷо талбида овард.

Бевазан хурсанд аз онон,
Пахлу дар пахлу нишаста.
Нарспӣ бо Сетнери чон,
Гарми сӯхбат аз гузашта,

Кӯдакӣ оварда бар ёд,
Ҳам замони дӯши худро:

К а м п и р

Баррапӯстин гург ҳастӣ!
Халқ мегӯяд
 гапам рост,
Шавҳаратро куштаастӣ.
Хонаат буд бекаму кост.

М и х е д е р

Қас нагуфта носазое
Дар тамоми умр манро,
Қин назад ҳатто ба чое,
Дар паноҳам дошт оллоҳ.

Хонадонамро малоик
Посбонӣ доимо кард,
Ғам набуд аз хешу наздик,
Не касам як ранҷ овард.

Ҳам Пюлех¹ ҳам Йерехҳо
Доштанд аз бад паноҳам,
Манфиат дидам
 ба ҳар чо,
Субҳу пешин қадди роҳам.
Пас чи шуд он даври даврон?
Бишканад аз ғам миёнаш.
Бигзар аз зурмам,
 худочон
Тара шуд рӯҳи равонам?..

¹.Худоёни файзу қаромат

К а м п и р

(Ба Нарспӣ)

Хонадонро кардӣ расво!
Мисли инсон,
 гап зан акнун:
Аз таги деворӣ оё?
Шир не,
 чин додааст хун?

М и х е д е р

Парваридам якка фарзанд,
Бо азобе,
 бо навозиш.
Вақти пирӣ меҳӯрам қанд! —
Гуфтаму мондам ба коҳиш.
Нест ношукрии бадтар!
Хостгор омад паёпай,
Волидайнат ёфт беҳтар,
Лек рафтӣ аз паи вай!
Бо падар гӯше надодӣ,
Гургсон чашмат ба ҷангал.
Шӯе ар доно фитодӣ,—
Мешуд он дам мушкилат ҳал!

Н а р с п ӣ

Э падар, ранче батар не
Аз зани бадхӯй будан.
Бахт дар дунёю зар не,
Зист бо некӯ намудан!

К а м п и р

Хап шав-е! Тоқат надорам!
Аз вучудам нестї ту!
Мехалад ҳарфат чу хорам,
Э худо осон кунад, гӯ!

М и х е д е р

Шуд дилам аз сели нафрин
Аз ҷаҳон безору аз хеш;
Пири аҳмак, духтарат бин,—
Ҳар касу нокас занад неш.

Ман чаро хезам ғаромат,
Мелақад, гум мешавад ӯ.
Гарчи олудї ту номат,
Ганда ё не, духтарам ту.

Духтарам! Аз гап ҳазар кун!
Тезтар берун шав аз деҳ!
Шӯ кунї, аз дуртар кун,
Хаппу дам з-овозаҳо беҳ.

Ақли худро кор фармо!
Хуб гӯй,— як илочест:
Номи некӯ боз барчо —
Пул кунад шармандагї нест.

К а м п и р

(ба Нарспї)

Рав! ба ёрат хайрухуш кун!
Гургсон чашмат гурезон?.,

(ба Сетнер)

Саг! Фуки берангу бехун
Ту назан дар порай нон!

Н а р с п ѝ

Эй падар, эй модари ман,
Он чи гум шуд, чун тавон ёфт?
Гандаам акнун тамоман,
Боядам дигар намекофт!

К а м п и р

Не, ба чои сачда дар по!
Ин сабукпо таъназан шуд!

М и х е д е р

Бас кун, эй кампир, гапро,—
Мон, дилаш гӯяд,
ки нобуд!

Н а р с п ѝ

Боз оё рафта масрур,
Духтари хона шавам ман?
Боз шавҳар карда маҷбур,
Ҳар шабе шаллоқ хӯрдан?

На! Дилам аз шӯй сард аст,
Даъватам манмо,
ки бесуд!

Табъи ман кард он чи кардаст,
Хонаи беишқ лобуд!

Беҳуда ин баҳсу фаръед,
Ман бигӯям матлаби худ:
Гар нашуд Сетнер домод,
Ман нахоҳам духтарат буд.

Гар наҷоти ман бичӯед,—
Ебам аз кулфат раҳой;
Як дуои хайр гӯед
Баҳри ишқу бовафой!

К а м п и р

(ба Михедер)

Менамояд, ки дили пир
Бар гапи духтарча розӣ?
Туф ба рӯяш! Хона раҳ гир!
Чашми Сетнераш ба бозӣ.

М и х е д е р

(ба Сетнер)

Эй гадо, эй зоти шайтон,
Ҳолӣ меорӣ ба хотир!

(ба Нарспӣ)

Эй ту, толеъгаштасарсон,
Ҳамраҳаш дар ин катак мир!
Ой як рӯзе ба зону,
Ҳо, худо шоҳид,
ба таслим,
Баъд гӯй гашта ҳар сӯ —
Ота ғамхӯр ё ки золим.

(ба кампир)

Бас кун, эй кампир, балво!
Дар кушо, берун бароём!
Ҳайфи гап, бо саркаши мо
Гуфтугӯро бас намоем.

К а м п и р

Туф! Чу бедони бурида
Хушк гардед аз тану бар!
Ҳамчу сағ ҳарду қакида,
Гум шавед охир баробар!

Бок не аз оҳи кампир,
Гарчи ҷонсӯзу дилозор,—
Савте аз тиреза зир-зир,
Меравад ота дилафгор...

Офтоб аз шарм биншаст
Дар кафои дури кишлок...
Модари Сетнер хон баст
Тӯда карда нонаки қок.

ЧОР ШАҲИД

Ихтиёраш дода аз даст,
Сильби хоб оғӯши боғот.
Хоби шабҳо ваҳ чи хуб аст,
Мебарорӣ анча дамхот.

Хуфта мардум бо фароғат,
Хуфта ҳам садсола чанғал,
Гоҳ гардӣ нобароҳат
Аз шамоли пур зи ғалғал.

Як шамолак хест ногоҳ,
Қарда гум нӯги калоба.
Хеста чанг аз қади роҳ,
Омад овози ароба.

Як ароба,
 ин дувумаш,
Шуд ниҳон дар пушти хамгашт...

Хест як фаръеди пурғаш,
Аз ҳама қишлоқ бигзашт.

Одаме девонаваш тохт,
Як намуду ғайб зад зуд...
Хеш дар чангал ниҳон сохт,
Деҳа гургурҳош бишнуд...

Тақ-тақу доду такопӯ,
Баъзе чо равшан чароғон.
«Э Михедер ҳам зани ӯ...» —
«Кушта шуд аз дасти дуздон!»

Дар Турикас шӯру ғавғо,
Пиру барно он сӯ тозон.
Сояҳо тозанда гӯё:
«Э чи гап?

Чун ҳоли онон?»

Кай таги гапро бифаҳмӣ! —
Карда миш-миш неку ҳам бад:
«Хонашон дар пеши раҳ-чӣ?»
«Аз худо кай дузд тарсад!».

«Ҳафт деҳқонро аз ин пеш
Заҳр дода кушта буданд!
Дуздҳои тираандеш
Бекасон акнун рабуданд.»

«Шаст омад. Сетнер,
аз дод,
Гарчи ногап буд ба онон,
Дар таги хасбеда афтод,
Аз табар хӯрдан бимурд он.»

* * *

Гуфтугӯ ин гуфтугӯест,
Ҳақ дар ин ҷо чун мақоле:
Дуздҳо аммо тавонист —
Хонаҳо чун киса холи.

Рӯи хона сета мурда,
Омада гӯё вабое...
То кунун кас пай набурда
Инчунин кушторҳое.

Нарспӣ истода бечон
Андаруни хонаи тор,
Ашк хушкида ба чашмон,
Пайкараш беҳиссу афгор.

Куштаҳои дасти котил
Пеши чашмаш даҳшати шум.
Об мешуд дар танаш дил,
Зери санге дони гандум.

Ғам зи қарри дил баромад
Гӯй якбора кафонда,
У ба нолидан даромад,
Дарду андӯҳаш биронда.

«Эй чаро кардед тавлид,
Э падар,

Эй модари ман,
Ғам кашам ман рӯзнодид
Дар ҷаҳони довари ман?

Эй худованди парастор,
Ин дили ҷӯшон чи додӣ?

Хусн бахшидӣ сазовор,
Не дари бахтам кушодӣ?

Э сари сахтам, сухан гӯ,
Хусн меояд чи корам?
Андар ин даҳри ситамхӯ
Ман туро бекора дорам?..

Нарспӣ мерафт озод
Сӯи ҷангал саркафида,
Пайраҳу кишти худодод
Дар Канапзораш кашида.

Дида халқи деҳа ором
Рафтани бо дарду охаш,
Гуфтугӯ мерафт то шом
З-оқибатҳои балокаш.

Ин чуваш шаш рӯз пуркор
Дар сари саҳро ҷадалманд,
Рӯзи ҷумъа — рӯзи бозор
Бар сафоӣ кайфи худ банд.

Хайрият, ки гашта хомӯш
Ин ҷавонони сабукрӯх.
Сета мурда кай фаромӯш!
Чун бирақсӣ рӯзи андӯх?

То дигар деҳҳо хабар рафт,
Ҷамъ гашта мӯсафедон,
Маслиҳат бо сӯзишу тафт
Аз ҷаноза гашт шоён.

Рафта шахсе дар Канапзор,
Нарспиро то биёрад.

Мурдаю тобут тайёр;—
Вакти гӯрондан ҳам омад.

Саҳни қабристон фарохо,
Ҳар киро хоки ватан пок.
Се шаҳидонро ҳамоно
Бурда биспурданд бар хок.

Як хабар шуд вакти пешин,
Аҳли деҳа монда ҳайрон:
Нарспӣ дар беди заррин —
Ефт як одам авезон!

Гургури аспон хурӯшид,
Тохт мардум чангхезон,
Боядаш

бо хок пӯшид,
Дар кучояш дафни шоён?

Нарспӣ гаштаст авезон,
Чо-мазор омад барояш.
Чиг кашида аз чормағзон
Халқ бо ёди дифояш.

Офтоб омад фурӯсар,
Шаб даромад
ҳам чуваш хуфт.
Боз метозад саҳартар
Аз қафои позаву чуфт.

Нарспӣ дар зулмати шаб,
Хайрбоди ин чаҳон гуфт,
Беғаме,
беозу матлаб,
То абад дар гӯри худ хуфт.

Аввали фасли баҳорон
Растаҷӣ пажмурду осуд.
Ҳасрату он сӯзиши ҷон
Бар дигар садсола ғам буд.

Як дами дунёи равшан
Дид бо амри худованд,
ӯ шукуфон буд ба гулшан,
Ҳамчунон дар хона хурсанд.

ӯ хирадманде буду хур,—
Тӯхфаю эҳсони олло.
Аз парасторони мағрур
Шафқате нанмуд пайдо.

Нарспӣ не, Гӯри торик.
ӯ даруни хок хомӯш,
Нолааш дар гӯш наздик,
Н-аз хаёли деҳ фаромӯш.

Солҳое медиҳад рӯй,—
Гармсер ояд ситамрон,
Зери чимтоли сари ӯй
Об мерезанд некон.

МУНДАРИЦА

Дар Сильби	5
Нозанин	12
Бегохи арафай Симек	19
Тӯй	29
Пеши дуохон рафтан	34
Фирор	39
Ду тӯй	45
Дар Хӯжалга	51
Баъди Симек	57
Чинояти Нарспӣ	62
Дар Сильби	72
Дар бешазор	75
Падар ва модар	80
Чор шахид	90

Константин Иванов

НАРСПИ

(на таджикском языке)

Перевод по изданию «Чувашское книжное
издательство» 1985

*Мухаррири расмҳо Захаров В.
Мухаррири техники М. Саидова
Мусаххех С. Шералӣ*

БИ 875

Ба матбаа 8.02.90 супурда шуд. Ба чопаш 31.10.91 имзо шуд. Формати 70X1001—32. Коғазӣ типографии № 2. Хуруфи адаби. Чопаш офсети. Чузӣ чопи шартӣ 3,981. Чузӣ ранган шартӣ 4,225. Чузӣ наширӣ хисоби 3,235. Ададинашр 2500. Супориши № 435. Нархаш 1 с. 40 тин

Наширети «Адиб». 734003, кӯчаи Рудаки, 33

Комбинати полиграфии комитети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон
онд ба матбуот 734063, Душанбе, кӯчаи Айни, 126.

21786

1 сўм. 40 тин.

қол 24786